

AFLEVERING 2 UIT DE SERIE
BETEKENISVOL VAKMANSCHAP IN HET MBO | FIRDA

Betekenisvol vakmanschap: waarom rust de basis is van zingeving

We begonnen deze reeks bij de constatering dat vakmanschap meer is dan het leren van technische vaardigheden. Wie zijn werk als betekenisvol ervaart, ontwikkelt vaak een grotere betrokkenheid bij dat werk. Die betrokkenheid beperkt zich niet tot de werkvloer. Ze werkt door in de manier waarop iemand zich verhoudt tot collega's, cliënten, klanten en uiteindelijk tot de samenleving. Het practoraat Betekenisvol Vakmanschap onderzoekt daarom hoe studenten betekenis geven aan hun vak en hoe die ervaringen kunnen bijdragen aan nieuw burgerschapsonderwijs.

AMANDA BETHLEHEM, PETER HENK STEENHUIS

*'Als ik wakker
word wil ik
naar mijn
werk gaan'*

FOTO: HILDE STEENHUIS

*Lith Alobid
(23), student-
autospuiter*

De vraag die dan onmiddellijk volgt, is wat die betekenis eigenlijk is. Wanneer een student zegt dat hij zijn vak mooi vindt, wat bedoelt hij dan? Wanneer een verpleegkundige vertelt dat ze voldoening haalt uit haar werk, waar zit die voldoening precies in? En waarom ervaren sommige studenten hun vak als iets dat werkelijk bij hen past, terwijl anderen vooral bezig zijn

met het behalen van een diploma?

Om die vragen te beantwoorden, maken we binnen het practoraat gebruik van het denken van voormalig Denker des Vaderlands, de filosoof René Gude. Hij beschrijft zingeving niet als een vaag of spiritueel begrip, maar als iets dat zichtbaar wordt in het dagelijks leven. Daarbij onderscheidt hij verschillende betekenissen van het woord 'zin'. Die vormen samen een soort opbouw. Wie wil begrijpen waarom werk betekenisvol kan zijn, moet volgens ons beginnen bij die verschillende lagen.

VERSCHILLENDE LAGEN

Het zinnelijke

De eerste laag is het zinnelijke. Dat heeft betrekking op wat prettig voelt. Op geur, smaak, lichamelijke inspanning, comfort en plezier. Veel vakmensen herkennen die ervaring onmiddellijk. Een kok geniet van de geur van versgebakken brood. Een hovenier werkt graag buiten. Een automonteur haalt voldoening uit het sleutelen aan een motorblok. Studenten vertellen vaak dat ze voor hun opleiding kiezen omdat ze het werk simpelweg leuk vinden om te doen. Nog voordat ze konden uitleggen waarom het belangrijk was, voelden ze dat het bij hen paste.

Het zintuiglijke

De tweede laag is het zintuiglijke. Daarbij gaat het om aandachtig waarnemen. Vakmensen leren dingen zien, voelen, horen of proeven die anderen ontgaan. Een verpleegkundige merkt subtiele veranderingen in het gedrag van een cliënt op. Een kapper ziet direct hoe een kapsel valt. Een kok leert smaken herkennen die een minder ervaren collega nauwelijks opmerkt. Naarmate iemand beter wordt in zijn vak, worden zijn zintuigen als het ware verder ontwikkeld. Vakmanschap is voor een

belangrijk deel leren kijken, proeven, luisteren.

Het zinrijke

De derde laag noemt Gude het zinrijke. Hier komen verhalen in beeld. Mensen willen begrijpen waar hun werk voor dient. Ze willen weten waarom hun vak ertoe doet. Een

ZINGEVING -
IETS DAT ZICHTBAAR
WORDT IN HET
DAGELIJKS LEVEN

verzorgende ontdekt dat haar of zijn werk een rol speelt in waardig ouder worden. Een kok begrijpt dat eten mensen samenbrengt. Een beveiligers beseft dat zijn of haar aanwezigheid ervoor zorgt dat anderen zich veilig voelen. Het belangrijkste bij deze betekenis van zingeving is het rationele: ben jij in staat je taken te beschrijven en te verwoorden? Zo ja, dan krijgt je werk betekenis binnen het grotere verhaal van jouw leven.

Het zinvolle

Pas daarna komt het zinvolle. Dat is de laag waarop mensen zich afvragen wat zij belangrijk vinden in hun leven. Welke waarden zij willen volgen. Welke bijdrage zij willen leveren aan de wereld om hen heen. In ons onderzoek zien we dat studenten vaak via hun vak op zulke vragen uitkomen. Niet omdat een docent hen dat vertelt, maar omdat hun ervaringen hen daar naartoe leiden. Interessant genoeg begint die zoektocht meestal niet bij grote levensvragen. Ze begint vaak veel eenvoudiger: bij een fysieke ervaring.

Dat inzicht kreeg voor ons opnieuw betekenis tijdens een project van Firda »

in de Doarpstún in Snakkerbuorren. Vijf weken lang volgden studenten van de koksopleiding een deel van hun onderwijs in een tuin. Ze werkten in de kas, verbouwden groenten, kookten met producten uit de tuin en verzorgden een gezamenlijke lunch voor ouders en betrokkenen.

RUST MAAKT AANDACHT MOGELIJK

Wie naar het programma kijkt, ziet een onderwijsproject. Wie naar de verhalen van de studenten luistert, hoort iets anders. Vrijwel iedereen begint namelijk over rust.

PERSOONLIJKE ERVARING

Student Kit vertelde dat het wieden van onkruid voor haar 'bijna iets mindfult' had. Het ging daarbij niet om een bijzondere activiteit. Juist het repetitieve karakter werkte ontspannend. Iris zei over haar ervaringen in de tuin simpelweg: 'Het is hier gewoon veel rustiger.' Hun opmerkingen gingen niet over kooktechnieken of leerdoelen, maar over de lichamelijke ervaring van de plek.

Ook Sem maakte een vergelijking tussen de schoolomgeving en de tuin. 'Op school heb je duizend mensen om je heen', vertelde hij. Over de tuin zei hij: 'Hier neemt iedereen de tijd voor je.' Die observatie lijkt nietszeggend, maar ze kwam in vrijwel alle gesprekken terug. Studenten ervoeren minder haast, minder prikkels en minder druk. Daardoor ontstond er ruimte voor iets wat op school niet vanzelfsprekend blijkt: aandacht.

Opvallend was dat die rust niet leidde tot passiviteit. Integendeel. Studenten gingen actiever samenwerken en voerden uitgebreidere gesprekken. Rafael: 'Op school leef

'Als er iets gebeurt en we handelen zoals we dat moeten doen, mogen we ook trots zijn op elkaar.'

je langs elkaar heen... hier heb ik mijn klasgenoten echt beter leren kennen.' Wat op school vaak vluchtig bleef, kreeg in de tuin tijd om zich te ontwikkelen. Studenten werkten samen, aten samen en hadden gesprekken die normaal gesproken niet ontstonden. De rust bleek geen doel op zich, maar een voorwaarde voor ontmoeting.

MENTALE WELZIJN

Die ervaringen sluiten aan bij onderzoek naar het mentale welzijn

van studenten. Steeds meer jongeren ervaren een combinatie van prestatiedruk, volle agenda's en een gebrek aan herstelmomenten. In de tuin ontstond precies het tegenovergestelde. Studenten kwamen terecht in een omgeving waarin aandacht, aanwezigheid en concentratie centraal stonden. Daardoor veranderde hun verhouding tot het werk dat ze deden.

Wat ons vooral opviel, was dat dezelfde thematiek voortdurend terugkeert in de interviews die wij

FOTO: HILDE STEENHUIS

te werken, overzicht te houden en verantwoordelijkheid te nemen wanneer situaties ingewikkeld worden.

Dat inzicht is belangrijk. In veel onderwijsomgevingen wordt rust beschouwd als de afwezigheid van activiteit, alsof leren vooral plaatsvindt wanneer studenten druk bezig zijn. De verhalen van studenten wijzen in een andere richting. Rust maakt aandacht mogelijk. En aandacht vormt vervolgens de basis voor zorgvuldig handelen. Wie in een stressvolle situatie geen overzicht houdt, maakt sneller fouten. Wie leert vertragen, ziet vaak meer.

De tuin maakte dat zichtbaar doordat studenten werkten met levende producten. Een plant groeit in haar eigen tempo. Je kunt een zaadje water geven, je kunt de grond verzorgen en je kunt onkruid verwijderen, maar je kunt groei niet afdwingen. Studenten werden daardoor gedwongen zich aan te passen aan het ritme van de natuur. Andrea vertelde dat zij daardoor vooral geduld en zorg leerde ontwikkelen. Andere studenten beschreven vergelijkbare ervaringen. Het werken in de tuin vroeg om kijken, wachten en opnieuw proberen.

*Selina Dillema,
student beveiliging*

afnemen voor het practoraat. Selina, student beveiliging, vertelde dat een goede beveiliging vooral rust moet uitstralen. 'Rustig blijven... zo weinig mogelijk emoties tonen,' noemde zij dat. Lith, student autospuiter, had tijdens zijn opleiding juist geleerd om niet direct te handelen wanneer iets misgaat. 'Je moet eerst denken en dan doen,' zei hij. Opnieuw gaat het hier niet over rust als ontspanning, maar over rust als professionele kwaliteit. Beide studenten beschrijven een houding die hen helpt om zorgvuldig

EENVOUDIGE ERVARINGEN

Precies daar raakt dit verhaal aan de theorie van René Gude. De ervaring van rust begint op het zinnelijke niveau. Studenten voelen zich prettiger. Hun lichaam ontspant. Daardoor ontstaat ruimte voor aandacht, de zintuiglijke laag. Ze gaan beter kijken naar planten, producten, medestudenten en hun eigen werk. Vervolgens ontstaat het zinrijke niveau. Studenten ontdekken dat een tuin meer is dan een verzameling planten en dat koken meer is dan een techniek. Ze worden onderdeel van een groter verhaal over voedsel, natuur en zorg. Vanuit die ervaringen

Firda

kunnen uiteindelijk vragen ontstaan over wat zij belangrijk vinden en welke rol zij willen spelen in de wereld. Dat is het terrein van het zinvolle.

Binnen het practoraat Betekenisvol Vakmanschap beginnen we daarom steeds vaker bij deze ogenschijnlijk eenvoudige ervaringen. Niet omdat rust het einddoel is, maar omdat rust de bodem vormt waarop andere vormen van betekenis kunnen groeien. De verhalen van studenten

VANUIT AANDACHT
NAAR WAT JE DOET,
ONTSTAAT BETEKENIS

laten zien dat zingeving meestal niet begint bij abstracte discussies over identiteit of burgerschap. Ze begint vaak veel concreter, bij een tuin, een gesprek, een plek waar even minder haast is. Bij het gevoel dat er tijd is om aandachtig te kijken naar wat je doet. Vanuit die aandacht ontstaat betekenis. En vanuit betekenis ontstaat vervolgens de mogelijkheid om te ontdekken wie je wilt zijn, als vakman én als burger. ■

- HENK STEENHUIS IS PRACTOR BETEKENISVOL VAKMANSCHAP BIJ ONDERWIJS-INSTELLING FIRDA
- AMANDA BETHLEHEM IS MEDEWERKER PRACTORAAT BETEKENISVOL VAKMANSCHAP FIRDA
- VRAGEN, OPMERKINGEN OF UITNODIGINGEN OM TE KOMEN SPREKEN OVER HET NIEUWE BURGERSCHAPSONDERWIJS DAT WIJ BIJ FIRDA ONTWIKKELEN KUNT U STELLEN VIA: HENK.STEENHUIS@FIRDA.NL